

Antifašistický odpor ve Slezsku, především ve Vratislavi

Úvod:

Vlivem války došlo ke ztrátě velkého množství dokladů o vratislavském odboji. Po 2. světové válce se stala Vratislav (dobový německý název: „Breslau“), hlavní město dolnosaského vojvodství, součástí Polské republiky. V prvních letech po konci 2. světové války byl pak kladen důraz především na zabezpečení a posouzení existujících materiálů sloužících jako zdroje informací o fašistických zločinech a k potrestání jejich viníků.

Ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1933 získala NSDAP ve městě absolutní většinu – 51,7 procent. Během nacistické nadvlády získala Vratislav význam jakožto sídlo župního stranického vedení. V roce 1933 byl ve Vratislavi otevřen jeden z prvních koncentračních táborů: „KT Breslau-Dürrgoy“. Většinu ze 200-400 vězňů, kteří byli v táboře uvězněni, představovali političtí vězni, především odpůrci NSDAP z SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, česky: Sociálnědemokratická strana Německa), KPD (Kommunistische Partei Deutschlands, česky: Komunistická strana Německa) a ve Vratislavi silně zastoupené SAPD (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands, česky: Sociálně demokratická dělnická strana Německa). Tábor byl střežen útvary SA, přičemž za provoz koncentračního tábora byl zodpovědný policejní prezident a SA-Obergruppenführer Edmund Heines. 10. srpna 1933 byl tábor uzavřen, většina jeho osazenstva byla následně deportována do jiných táborů.

Počínající odboj

Už 30. a 31. ledna 1933, tedy bezprostředně po uchopení moci Hitlerem, došlo ve Slezsku k několika odbojovým akcím. Za zmínku stojí především místa v okolí Vratislavi jako: Glivice (polsky Gliwice, původní německý název: Gleiwitz), Goltperk (polsky: Złotoryja, německy: Goldberg), Jelení Hora (polsky: Jelenia Góra, německy: Hirschberg) a Lehnice (polsky: Legnica, německy: Liegnitz). Tato místa představovala sídla odboje až do konečné porážky fašismu.

První antifašistické aktivity organizoval Augustin Sandtner, politický vůdce KPD ve Slezsku. Konaly se krátké protestní pochody a byly šířeny letáky a další tiskoviny, mimo jiné periodika "Roten Fahne", „Die Fackel“ či vratislavské „Arbeiterzeitung“. V těchto agitačních textech byli obyvatelé vyzýváni k odporu proti fašismu, rovněž se zde objevovala kritika vražd a mučení páchaného fašisty v nově vytvořených koncentračních táborech, milionových kontraktů týkajících se zbrojení, podobně jako válečných příprav. Na této odbojové činnosti se podíleli mladí komunisté ve spolupráci s mladými členy Sozialistischen Arbeiterpartei (SAP, Sociálně demokratické dělnické strany Německa) a příslušníky Sozialistischen Arbeiterjugend (SAJ, Socialistická dělnická mládež).

Jednotná antifašistická fronta

V roce 1931 založená SAP byla s až 25000 oficiálními členy druhou nejvýznamnější z menších levicových organizací. Skrze vlastní důsledně zastávanou politiku jednotné fronty získala v rámci spektra dělnických organizací značný respekt. Ovšem, ze strany KPD byla pověst této strany poškozena a napadána jako „nejnebezpečnější forma sociálního fašismu“. U voleb do říšského a zemského sněmu v roce 1932 utrhla fiasko .

Předvídajíc, že s fašistickou diktaturou případnou na antifašistické síly mnohé úkoly, připravila se na práci v ilegalitě. Tak byly založeny ilegální prostory s vyhlídkou na jejich využití v další politické činnosti. Ve Vratislavi se o to starali především komunisté pod vedením Sandtnera. Sandtner padl 27. března 1933 do rukou gestapa. Byl odsouzen za přípravu velezrady ke 3 rokům vězení. Po odpykání trestu byl odvezen do koncentračního tábora v Sachsenhausenu, kde byl dne 11. října 1944 společně s dalšími 23 spolubojovníky zastřelen.

Pronásledování odboje

Dr. jur. Ernst Eckstein, vedoucí funkcionář SAP byl zatčen před Sandtnerem. A přímo v noci, z 27. na 28. února 1933, kdy došlo k požáru Říšského sněmu. Zemřel následkem nelidského týrání 8. května 1933. Zavraždění Ecksteina nezůstalo pro fašisty bez následků, obratem bylo o vraždě informováno obyvatelstvo Vratislavi. V červenci 1933 došlo k četnému zatýkání členů SAP, gestapo soustředilo pozornost především na aktéry této akce. Po pěti měsících došlo na Vrchním zemském soudu k vznesení obvinění z velezrady. V obžalovacím spisu stálo: „Skrze rozšiřování letáků a podobných písemností s hanebnými zprávami se SAP pokouší podkopat státní autoritu. Současným vyzýváním ke sjednocení všech sil pro přípravu půdy pro revoluční třídní boj se snaží navádět a získávat dělnickou masu ke spolupráci na násilném jednání.“

Toto však nevedlo k tomu, že by odboj ve Slezsku, potažmo ve Vratislavi přestal existovat. Přes neustálé ohrožení se antifašistické síly nadále koncentrovaly na výrobu a šíření tiskovin. Ty byly šířeny především ve Vratislavi, Lehnici (polsky: Legnica, německy: Liegnitz) a Břehu (polsky: Brzeg, německy: Brieg).

Boj přesto pokračuje dál

Členové SAP se skládali na vybudování ilegální organizace, sbírali peníze pro příbuzné politických vězňů a šířili ilegální písemnosti. Ilegální materiály získávali od vedení SAP v Berlíně a až do roku 1935 i od pražského vedení SAP. Z Prahy například obdrželi ilegální výtisk „Prapor revoluční jednoty“ ("Das Banner der revolutionären Einheit"). Dále nezávisle poskytovali písemnosti zhotovované na psacím stroji, které dále šířili.

V letech 1934 až 1936 se přibližně 60 mladých lidí ve věku od 18 do 24 let ve Vratislavi podílelo na šíření letáků a ilegálních tiskovin jako „Klassenfront“ či „Junge Prolet“. Dále byly vyráběny cedule s antifašistickými hesly jako „pokud chce lid žít, musí fašismus zemřít“. Mladí lidé polepovali těmito cedulkami taxíky, telefonní budky

a domy. Pomocí speciálně předělaného kola byly ulice v různých vratislavských čtvrtích potiskovány těžko odstranitelnými antifašistickými hesly.

Je nutné poznamenat, že antifašistický odboj ve Slezsku, převážně pak ve Vratislavi, byl svými ilegálními letákovými akcemi charakteristický. Těm se věnovaly především komunistické mládežnické organizace KJVD a KPD, které se sjednotily v jednotnou antifašistickou frontu.

Další odbojové akce

Přesto se konaly i jiné odbojové akce proti fašistickým okupantům. Němečtí parašutisté ve službách Rudé armády seskakovali do slezských lesů a podíleli se na akcích společně s polskými partyzány .

V létě roku 1934 organizovali fašisté ve Vratislavi hromadné shromáždění pod heslem „srdce lidu leží na jeho hranicích“ („Das Herz eines Volkes liegt an seinen Grenzen“). Tím mělo být dosaženo souhlasu lidu se zavedením branné povinnosti. Antifašistická jednotná fronta před shromážděním vylepovala plakáty s heslem „fašismus musí zemřít, pokud chce německý lid žít“. Tím mělo být zřetelně naznačeno, kam fašismus směřoval – směrem k válce a záhubě.

V roce 1943 docházelo ve Vratislavi k narůstajícímu „poškození válečného materiálu“. V důsledku toho byl v listopadu 1943 zatčen Henry Walczaka a Španěl Guillermo Menze. Během téhož měsíce zatkla policie v Katovicích farního vikáře Josefa Batzarka, faráře Thomase Kalfase a faráře Ludwiga Koisara z důvodu podpory odbojové organizace Zemské armády (Armia Krajowa).

V lednu 1944 došlo na nádraží v Karpaczi (německy: Krummhübel) k poškození optických zařízení patřících Wehrmachtu a dále k odstřelení kolejí na nádraží v obci Trzebinia. Ve Vratislavi se v provozu IG Farben Max Leuschner a Josef Lojmann naopak „postarali“ o „výpadek důležitých strojů“ .

Polský nuceně nasazený Wladyslaus Idosz poškodil od roku 1943 na několik strojů a dosáhl tak „podprodukce o 7500 kusů potřebných součástí pro tzv. Jäger- a Zerstörungprogramm“. V červenci 1944 byl zatčen v jedné hornosaské huti.

V roce 1944 byla ve Vratislavi vytvořena bojová skupina Zemské armády, která byla vedená Aloisem Krzynowkem. Hlavní úloha této skupiny spočívala v „přípravě povstání ve Vratislavi“. Z až „2000 mužů“ této organizace zadrželo Gestapo v září 1944 153 funkcionářů .

Polský lékař Dr. Bogdan Soroka a jeho pomocnice Rosalie Kawik pomáhali získat povoláním mužům bojovou neschopnost. Bylo na ně vypsáno pátrání.